

ST. OLAV

Nr. 30

Oslo, den 29. juli 1937.

49. årg.

Redaktør: Mgr. Irgens. Medarbeidere: Mgr. Dr. Karl Kjelstrup, dominikanerpater A. Lutz, Sigrid Undset, Lars Eskeland

„St. Olav“ utkommer en gang ukentlig. Abonnement både for inn- og utland tegnes på alle postkontor eller direkte, skriftlig, i ekspedisjonen, Akersveien 5. Abonnementspris kr. 2,50 pr. kvartal forskuddsvis betalt, for utlandet tillegg av vedk. lands avisporto. Opsigelser må være eksp. ihende senest 14 dager før hvert kvartalskifte. Annonser må være innsendt innen søndag aften, manuskript innen fredag aften.

„St. Olav“s telefoner: Redaksjon og ekspedisjon: 23743 Redaktøren privat 14161 Redaksjonssekretæren fru Vanberg privat 30487 — „St. Olav“s ekspedisjon og forlag, Akersveien 5 I, åpent torsdage fra 10—2 og 4—7. Lordager fra 10—1. De øvrige dage fra kl. 10—4 Utbetalinger kun tirsdag kl. 3—4.

INNHold: St. Olav. — St. Olavskorsene. — Olsok i norsk folketradisjon. — Norges gamle korsflagg - det rød-gule. — St. Olavsmarkedet i Trondheim. — Vår feriekoloni. —

ST. OLAV

av Lars Eskeland

I.

I Gardarike.

Dagar tunge, dagar lange
kongen stunda etter ljøs.
Hjarta brann i bøner mange:
Herre Gud, ver du min los!

Myrkret løyner alle leider,
ingi stjerna viser veg.
Men med ank og bot han segjer:
Herre bøyg deg ned til meg!

Vil du at eg heim skal venda,
skal eg gå i striden glad.
Vil du meg i einsemd senda,
finn meg då ein gråtarstad.

Berre din eg no vil vera,
berre din veg vil eg gå.
Unn meg krossen din å bera,
unn meg sidan deg å sjå.

II.

Heim over Kjølen.

Heim over Kjølen kong Olav fer
og ser over fjell og nutar.
Soli lyser og landet lær
mot kongen og djerve gutar.

Vestetter vatnet frå høgdi renn:
då står han på heimegrunnen.
Hjarta hamrar og blodet brenn, —
han fekk ikkje mål i munnen.

Det lyste for augo ei evig sol
som skein over land og lende.
Krist skein klårt fra sin kongestol
med velde forutan ende.

Heidande klårt framfor augo låg
alt landet som Olav åtte.
Heile verdi til slutt han såg,
og vegen han vandra måtte.

Lars Eskeland.

St. Olav. Fra Kvæfjord kirke.

St. Olavskorsene.

På strekningen fra Jæren til Sunnmøre finnes det reist en rekke store monumenter i korsform hvis betydning man ikke alltid har vært klar over, likesom det også har vært vanskelig å bestemme deres alder nøiere; men at de tilhørte middelalderen, var en given sak — skriver K. Visted i en kronikk i «Aftenposten».

Den almindeligste opfatning har vært at disse korsene blev reist før der blev bygget kirke på stedet, for å holde gudstjeneste ved dem, og at de altså skulde tilhøre kristendommens første tid. En optegnelse fra 17. årh. sier i anledning av to kors i Eivindvik i Sogn, at munkene (d. e. de katolske prester) skal ha holdt prosesjon med kors og faner mellom disse på de to korsmesser og signet aker og eng. Imidlertid finnes det også andre opplysninger fra gamle dager, som det er verd å feste sig ved.

I seilleden utenfor Sunnfjord ligger et sund som heter Korssund; det har fått sitt navn av et stenkors, som står reist her og kalles St. Olavs-

korset. Om opprinnelsen hertil forteller folkesagnet, at kong Olav kappseilte rundt kysten til Trondheim med sin bror Harald, og den som nådde først frem, skulde vinne Norges krone. Etter å ha vært i Eivindvik ved innløpet til Sognefjorden, drog han videre nordover. Hans bror, som var ung og utålmodig, drog i forveien om Skiveneset gjennom Vilnesfjorden og til Sauesund. Men St. Olav hørte først messe og stakk derefter tilsjøs for å innhente broren. Men istedenfor å gjøre den lange omvei som broren hadde tatt, holdt han rett på land, og fjellet åpnet sig for ham. Der hvor det før hadde vært fast land, dannet der sig det sund, som siden het Korssund, av det kors som enda står der til minne om denne undergjerning.

Dette sagn kjennes også fra en middelaldersk folkevise, og det er tydelig nok at det er folkevissens fortelling som er lokalisert til Korssund.

Men også i Eivindvik finnes det et par stenkors, det ene like ved kirken, det annet på prestegårdsjordet i nærheten. Og som vi foran hørte, knyttet også sagnet om St. Olavs seilas sig hertil, idet han her holdt en lang gudstjeneste som forsinket ham, før han drog videre på sin kappseilas med broren. Men til lønn for hans fromhet, bistod Gud ham, så han allikevel kom først frem til Trondheim.

Det ligger nær å sette korset ved siden av kirken i forbindelse med sagnet om denne kongens gudstjeneste på stedet, og anse det for et minnesmerke reist til minne om helgenkongens fromhet.

Også sagaen vet å fortelle om at der blev reist kors til minne om helgenen forskjellige steder i landet hvor han hadde opholdt sig eller utført undergjerninger.

På hans siste reise gjennom Sunnmøre 1029, da han måtte flykte for Håkon jarl, fortelles det at på gården Sylt ved Tafjorden, hvor han gikk i land, reiste han et kors på øren. Han drog derefter videre op i Valdalen. «Men han gikk dertil som heter «Korsbrekka» og hvilte sig, og da han kom op på brekken, satt han der en stund og så ned i fjorden. Der står nu to kors på brekken hvor kongen satt», sier Snorre. Et trekors stod der omkring 1760 og kaltes St. Olavs kors. Nu finnes der et jernkors med en nyere innskrift.

På den videre ferd, da han måtte rømme ut av landet, stanset han også på Eidskogen, like ved grensen. Her blev det siden reist et kors og et bønnehus. Pilegrimsveien fra Sverige til Trondheim gikk her forbi. I et merkelig dokument fra 1394 forteller biskop Øystein av Oslo, at han tok 4 mann på mellom 60 og 70 år til vidner på, at der i deres ungdom stod et stort kors vestenfor Eidskog kirke som der blev ofret til, og hvor pilegrimene holdt messe. Og de svor, at deres foreldre hadde sagt dem at det kors først var satt der til St. Olavs heder, fordi han hadde hvilt der. Biskopen bestemmer derfor at korset fremdeles skal

holdes oppe, og at der skal gjøres et bønnehus til St. Olavs heder med alter og med dører uten lås, så det stadig står åpent for at pilegrimene til enhver tid kunde komme inn og høre messe i kapellet.

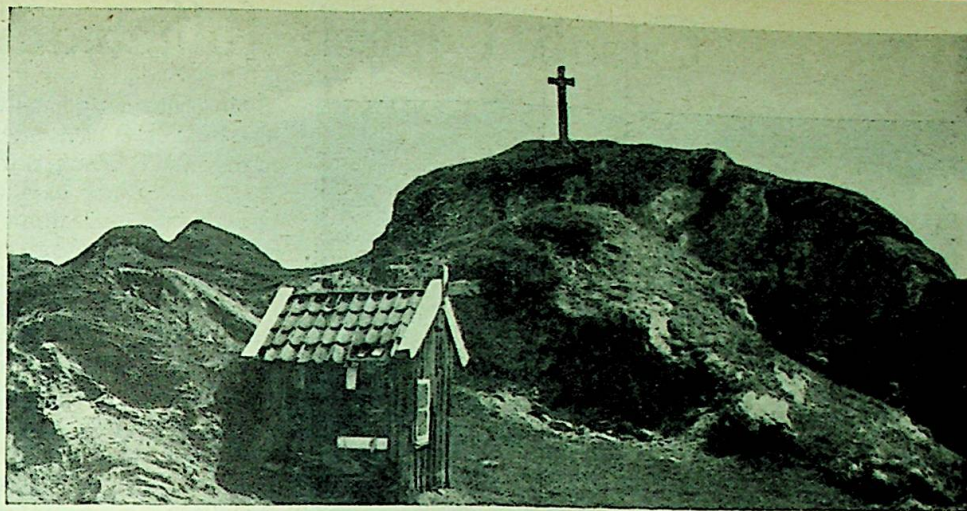
Ved Eidsberg kirke i Østfold var der likeledes i middelalderen reist et kors, og da kirken var viet til St. Olav, er der grunn til å tro at korset er reist til minne om helgenkongen, og at folk har valfartet hertil. Der omtales jordegods som var tillagt korset, så der må ha vært holdt særlige messer ved det, likesom vi hørte i Eidskogen. Derimot kjennes der ikke noen opplysning om at St. Olav noen sinne besøkte stedet. Sannsynligvis har det her, likesom ved nabokirken Tromborg, vært en hellig kilde som har vært målet for valfart.

Det gjelder tydeligvis også det annet av korsene i Eivindvik, som står i nærheten av en kilde. Dette må ha vært en såkalt St. Olavskilde, hvor syke søkte helsebot, og hvis helligdom og undergjørende kraft man har satt i forbindelse med helgenkongens opphold her. En St. Olavskilde fantes også i Vennesund utenfor Namdalen, hvor det i 16. århundre stod et stort trekors ved siden av kilden. Sagnet fortalte, at St. Olav engang seilte her forbi, og da vannet var sloppet op ombord, gjorde han bønn til Gud, og der sprang frem en kilde hvis vann smakte som god vin.

Det synes altså som der har hørt til et kors ved St. Olavs-kildene for å angi stedets hellighet, og hvor de syke som var blitt helbredet av det undergjørende vann, kunde forrette sin takkebønn.

På Kvittingssøy, ute i Boknfjorden står et vakkert stenkors meget synlig fra skibsleden som her danner et smalt sund. Om der knytter sig noe sagn om, at St. Olav har dannet dette som så mange andre på kysten, kjennes ikke. Derimot vet sagaen å fortelle en historisk episode fra kong Olavs tid her på øen, nemlig hans forliksmøte med Erling Skjalgsøn i 1016, og samtidig blev kristendommen vedtatt på øene. Det er sannsynligvis denne siste begivenhet som har gitt støtet til, at korset blev reist som et minne om den store helgen. Der har også ligget en kirke og et kapell i nærheten.

Også på et annet historisk sted i Rogaland finnes et stenkors, nemlig på gården Haugar ved Haugesund, like i nærheten av Harald Hårfagres grav. Her lå der også i middelalderen en kirke. Imidlertid kjenner ikke sagaen til at kong Olav no-

Olavskorset ved Haugesund.

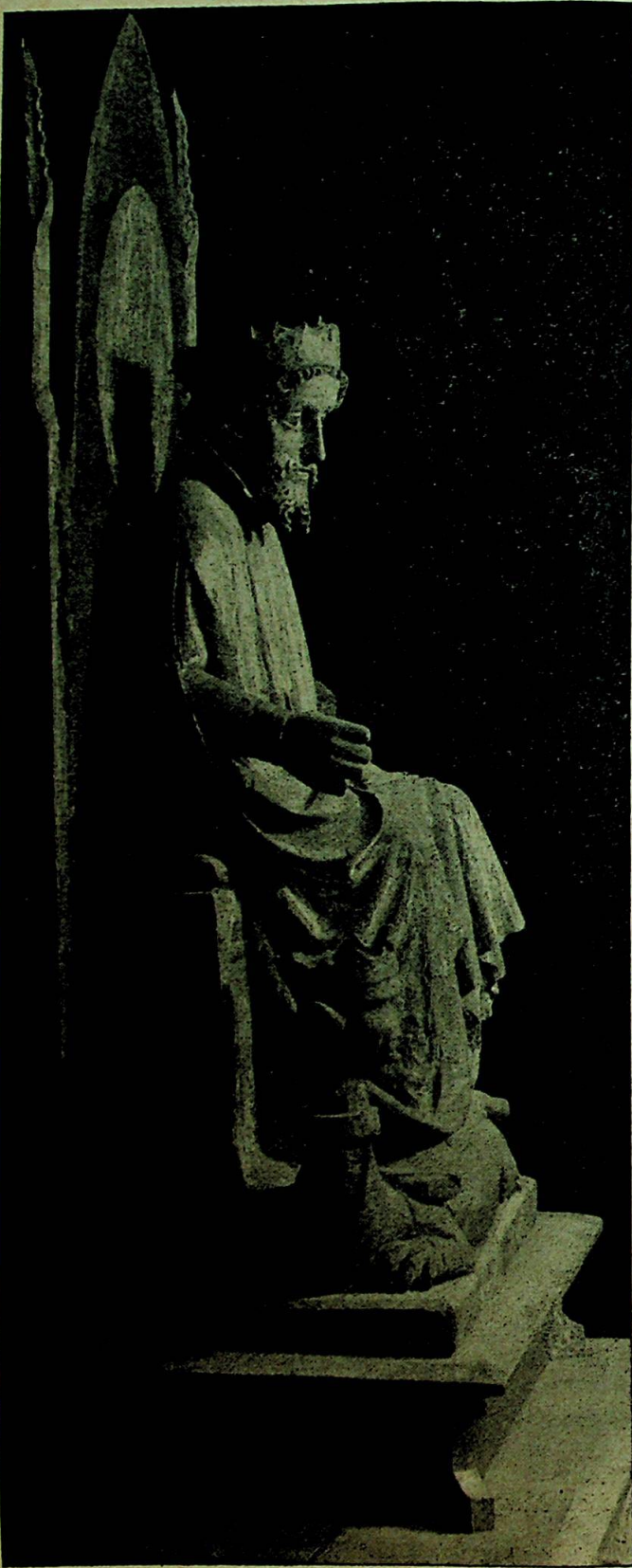
ensinne besøkte dette sted. Men hvis dette kors, som der er grunn til å tro, er et St. Olavs-kors, virker det helt symbolsk, at Norges første og annen samler her har satt hinannen stevne.

På Vossevangen i nærheten av kirken, på Prestegårdsmoen, står der likeledes et stenkors. Ut fra de iakttagelser vi foran har gjort, ligger det nær å anse dette for et minne om den dramatiske scene da kong Olav tvang vossebygdene til å vedta kristendommen, således som det fortelles i sagaen.

Det kan i denne forbindelse ha sin interesse å minne om at der på Dragseidet på Statland enda i begynnelsen av forrige århundre stod et trekors til minne om hvorledes Olav Trygvesson på tinget her tvang 4 fylker til å krype til korset. I Trøndelag var det merkeligste St. Olavs-minne den såkalte «Lahammerkjerringa». Det var en sten om om hvem sagnet fortalte at det var en trollkjerring som St. Olav hadde forvandlet da hun vilde stenge veien for ham. Stenen er nu ødelagt. Den stod på Ladehammeren ved Trondheim like ved siden av Krossbukten. Dette siste navn sier oss, at her engang må ha stått et kors, og at det har vært reist til minne om denne St. Olavs undergjerning. Men lenge etterat både «Lahammerkjerringa» og korset var forsvunnet, vedblev bøndene inne fra Trondheimsfjorden å hilse på «Lahammerkjerringa», når de rodde til byen. Men denne hilsen må sikkert opprinnelig ha gjeldd korset som det er skikk i katolske land, og være et utslag av ærbødighet for det hellige.

Det synes altså som vi i en hel del av de stenkors som enda reiser sig rundt på vestkysten, må se minner om gammel St. Olavs-yrkelse. De står enda som vidner om den mektige stilling denne vår nasjonalhelgen har inntatt i vårt folks liv og historie.

Olsok i norsk folketradisjon.

St. Olav fra Malang.

Man har lenge, selv blandt våre folkeminnegranskere, været uvitende om, at det fantes en rik og mangeartet Olsoktradisjon i vårt land. Endog professor L. Daae skriver i sitt kjente verk, «Norges Helgener»: «Derimot er det merkelig, at der i Norge hittil ikke, såvidt vites, kjennes spor til fortsatt ihukommelse av Olavsdagen — uten forsåvidt, at dens navn ennå er bevart som merkedag. . . .». At dette så langt fra er tilfelle har senere granskninger tilfulle bevist. I denne forbindelse bør vi huske et navn, nemlig Kristian Bing; fordi han utførte et stort og fortjenstfullt samlerarbeide på dette område. Ved en rekke reiser rundt om i vårt land samlet han et rikt og mangeartet materiale, som viste at vi er i besidelse av en interessant Olsoktradisjon; og fra hans hånd foreligger flere skrifter som behandler dette emne. Av disse optegnelser kan man danne sig en ganske god forestilling om hvorledes Olsok i flere vesentlige henseender har været oppfattet av folket, og på grunnlag av denne oppfatning har artet sig ned gjennom tidene, skrives i «Nationen».

Olsok (forkortelse av Olavsvoka) brukte man, og bruker tildels ennå — som tidsregning overalt i landet. Olsok «har sin visse dag», er «datofast», og man regner et tidspunkt om sommeren for så og så lenge før eller etter Olsok. Ved denne tid reiste bønderne til de nærliggende byer eller handelsplasser for å omsette sine varer og gjøre innkjøp. Fra Haugesundskanten høres fremdeles om slike samlinger ved Olsok. I Nordland og Finnmark reiser både nordmenn, lapper og kvener ennå hvert år til Olsokhelgen på de større kirkesteder, som også er større handelsplasser. I flere sogn omkring Hammerfest er det vanlig skikk å reise inn til byen de tre storhelger, St. Hans, Olsok og «Mikæli».

Ved Olsok føler man likesom at det er slutt på den lyse høisommer, og at man går en annen tid imøte. Hvem har ikke hørt uttrykket: «Tenk det er alt Olsok!» Det er mest som et farvel til sommeren.

Olsokhelgen, Olsokdøgnet og 3. Olsokdøgn blev regnet som noen av årets allerviktigste merkedøgn for været. Ordtakene for Olsokmerkene lyder forskjellig i de forskjellige bygder, men er dog i det vesentlige overalt av samme form og samme innhold. En hovedgruppe av dem er felles om å uttale at været før og etter Olsok er forskjellig.

Gjennomgående heter det at Olsokværet er klart og herlig, en strålende avslutning på et vær som allerede har vart i lengre tid. I Fyresdal sier man at det skal være minst to innhøstningsdager i Olsokuken. Fra Frosta i Trøndelag meddeler O. Nordgård følgende rim:

«Er Olavsdagen våt,
skal bonden høste med gråt».

Så innforlivet er man i tanken på værskifte ved Olsok, og i at været går over fra godt til dårlig, at man i Nord-Hordland f.eks. bruker uttrykket «byta med veret til Olsok». På Vestlandet snakker folk fle-

re steder om «Olsok-røyta», hvormed menes varig regn fra Olsok av. «Olsok-røyta er oftaste viss», sier man på Voss.

Når det gjelder årsveksten, så var også Olsok en viktig merketid. I et så vidstrakt land som vårt er det selvsagt at slåtten (og skuren) faller på litt forskjellig tid, og ordtakene har også lempet sig i overensstemmelse hermed.

I Trysil regnet man gresset både på innmark og utmark å være best «skjørt» ved «Olsok-leite», likesledes flere steder i Telemark, Indre Sogn, Hardanger, Sunnfjord, i Y. Nordfjord o.fl. steder. I det hele tatt hadde man før gjerne hver sin faste tid for slåtten, likegyldig hvad slags vær det var ved den tid. Følgende gamle regler er velkjent:

«Kjell fut og kong Knut
driver bonden med ljåen ut».

«Knut med ljåen» (10. juli) begynte slåtten noen steder, ellers var det vanlig å begynne omkring Olsok, for da fikk man det fineste «blomehøi». Nutil dags begynner man slåtten meget tidligere, mange steder ved St.Hans, ja, endog før.

«Men hvad enten man før begynte slåtten ved Olsok», skriver Bing, «eller slåtten ikke var helt ferdig ved Olsok, hadde man dog Olsok som en viktig merkedag for hvor langt slåttee arbeidet og innhøstningen av høiet der i bygden eller der på gården skulde være kommet. Man kappes omkring på gårdene om å overholde gammel skikk og bruk i så hensende».

Flere av våre vakreste markblomster har navn efter St. Olav, og står da også i sin beste blomstring ved Olsoktider. St. Olavsblom (*geranium sylvaticum*) finnes flere steder. St. Olavsbolle (*cypridium calceatus*), St. Olavs skjegg (*asplenium septentrionale*), o.m.fl.

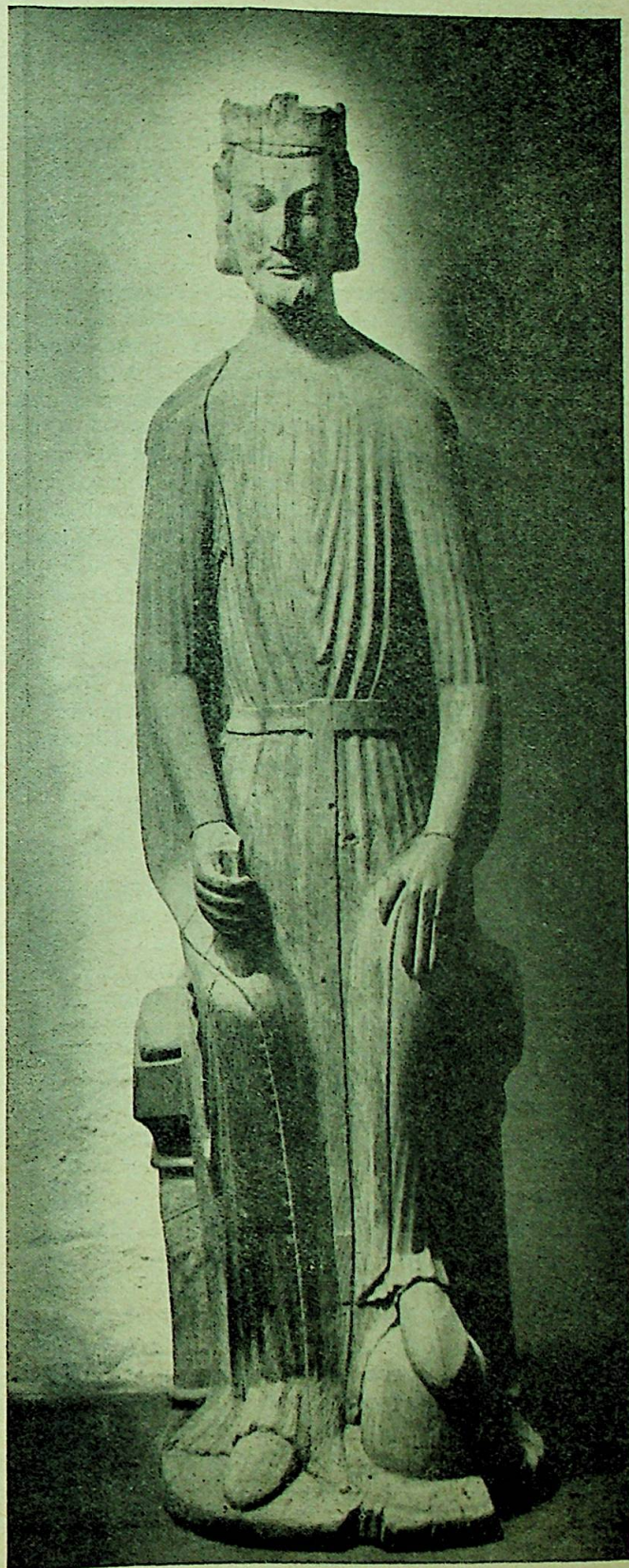
På samme vis som man har hatt for skikk å hale høionnen ut til Olsok, selv hvor dette var i seneste laget, hadde man også en viss tilbøielighet flere steder til å mene, eller håpe på at kornet, eller i alle fall noe av kornet — skulde bli modent allerede til Olsok. Man merker sig gjerne og minnes i lange tider, når det inntreffer at kornet er modent til Olsok. Det fortelles således ennu i Alvørsund (Nord-Hordland) at man der i 1814 skar havren til Olsok, og i Tafjord var kornet ferdig til Olsokgrøt det samme år. «Dei hadde Olsokgraut; dei turka kornet så smått når trangen var til det. I 1862 byrja me å skjera Olsokdag, det var eit merkeleg år, eit slikt ypperleg år hev eg ikkje upplevd».

På Jæren kan kornet stundom være modent til Olsok, og det har hendt at man der har hatt brød og grøt av det nye korn på denne tid. I de indre fjordbygder i Sogn skjæres kornet ofte sist i juli eller først i august.

Om fisket har man også forskjellige merker og regler i forbindelse med Olsok. Om dette skriver Bing følgende: «I vårens og sommerens løp kommer laksen innunder land i fem forskjellige stimer, den femte er Olsokstimen, av hvilken man venter sig særlig rik fangst». Videre har vi følgende regler: «Ved Olsok går de første ål på bekkene og lar sig

fange i teiner; derfor kalles Olsok-flaumen også for Aleflaumen».

«... Før Olsok går silden ikke under noten, efter

St. Olav fra Valo.

Olsok må man være vår og passe på at noten følger sjøbunnen, ellers går silden ut . . . » «Silden (sommersild og brisling) blir ikke fet før Olsok er kommet, men da er den god».

Når det gjelder slaktedyrr, har man følgende regler: «Kjøtet (av okse og sau) er ikkje kristna før Olsok . . . etter Olsok er der ikkje grassmak på kjøtet . . . Til Olsok skal ein — i vaksande måne — slakta bukkekjøtet og stallfara naut (Bergenskannten)». Andre steder går erfaringen ut på at bukkene dels bør slaktes til Larsok (10. august). «Fleskje vert inkje spikje til jul, vert det inkje slakta til Olsok».

Det finnes ennu steder hvor det er vanlig å ha Olsokgrøt på Olsokdagen. Bing forteller således at han for endel år siden på en fottur i Nord-Hordland var innom på 25 gårder; ikke mindre enn 22 av disse 25 hadde hatt Olsokgrøt det året. Olsokgrøten spises dels hjemme på gården, dels på seteren. I et brev til Bergens Tidende (7. januar 1907) fra Røldal skriver sogneprest Brochman om den 100-årige Hellig Nilssen Rabbe: «Hver sommer rider han ut til det store hus, som han i sine yngre dager lot opføre lengst inne i Stølsdalen ved Valdalsvannet, der spiser han etter gammel skikk sin Olsokgrøt den 29. juli sammen med slåttefolkene».

Den eldgamle skikk å brenne bål kvelden før årets store festdager har også været brukt ved Olsok. Det kan påvises at skikken har været utbredt over hele det sydlige Norge; på Vestlandet fra de ytterste øyer og inn i de innerste fjordbygder. For en mannsalder siden begynte skikken å tape sig, men i de senere år er Olsokbålene atter blitt meget almindelige, særlig på Vestlandet.

Til Olsok knytter det sig en del overtro — som til de øvrige store høitider i året. Således mente man f.eks. at visse planter var i besiddelse av særegne egenskaper, når de blev innsamlet Olsoknatt. Spiser buskapen av dem, gir kyrne således fetere og mere melk enn ellers. Disse planter besidder dessuten lægekraft og beskytter mot onde vesener. Således helbreder «Store Olavsskjegg» for benbrudd, «Vesle Olavsskjegg» benyttes også i sykdomstilfelle, og atter andre planter bidrar til gode drømmer, når de plukkes Olsoknatt og legges under hodeputen.

Til de hellige St. Olavskilder, som finnes i hundretall rundt i landet, blev det valfartet Olsokaften. Velkjent er St. Olavskilden i Vegsund, Sunnmør, og i Imsdalen i Snåsen. Bad i disse kilder når solen var gått ned Olsokaften, trodde man helbredet for all slags sykdom, og var især gode for vorter, sår og utslett, eller for brudd eller lammelse. St. Olavskilden på gården Stangeland ved Sandnes, blev (næsten helt ned til våre dager) hver Olsoknatt søkt av syke, som ofte kom langveis fra. Det samme er tilfelle med St. Olavskilden i Gand; den nyter ennu stor anseelse for sitt drikkevann, som mange ennu anser det for helsebot å benytte.

St. Olavskilden i Gildreskredbakken i Havslø i Sogn, og mange flere, har ennu ry for sitt gode vann. Når en forbireisende drikker derav, setter han et lite kors dannet av et par kvister ved bredden. Det har hendt helt ned til de siste år at man har funnet kors ved St. Olavskilden i Gildreskredbakken. Skikken brukes til alle årets tider, ikke bare ved Olsok. Vannet er friskt opkommevann med jevn temperatur hele året igjennem.

Når det gjelder dyr har vi også endel overtro i forbindelse med Olsok. — Om Olsokskjæren hersker således ganske pussige forestillinger, som synes å ha været meget utbredt, men som man nu meget sjelden vil råke på.

Det heter således: «Ved Olsok er skjæren borte. Den menes å være hos huldren i fjellet, senere er det blitt til at den er hos St. Olav eller i helvede». Og gjøken heter det at den blir mælløs ved Olsok, så hvis man hører den etter denne tid, så er det et dårlig varsel. — Olsoknatt måtte man være på vakt mot bjørnen i gamle dager, for da var den verst til å drepe, og søkte endog inn i fjøsene.

I Øvre Setesdalen trodde man at alt «fjukande av-åt (insekter) fekk skar i vengja te Olsok å bit ikkje so hardt etterpå». Denne tro har visstnok været meget almindelig, det hette nemlig at ved Olsok «rir kleggen brudgom og får skår i vengene», så den blir dårlig til å flyve; derfor slipper buskapen å bli plaget så meget av den etter denne tid.

E. H.

Norges gamle korsflagg - det rødgule.

For noen år siden skjenket Sigrud Undset en kopi av et gammelt norsk antemensale til St. Torfinns kapell på Hamar. Denne gave er et sjeldent fint og kostbart arbeid, som ikke bare er til pryd for den katolske Kirke ved det gamle bispesete, men som også har historisk interesse som tidsbillede i ordets egentlige forstand. Et sådant gammelt antemensale eller alterforheng, også kalt antependium, var i almindelighet prydet med historiske bilder — skriver lektor Nils Christensen.

Originalen til dette antemensale oppbevartes i Nationalmuseet i Kjøbenhavn blandt de mange andre norske nasjonale verdigjenstander der. Den har tilhørt en kirke i Trøndelag, men ikke domkirken, og skriver sig fra begynnelsen av 1300 tallet fra slutten av Norges storhetstid under Haakon 5. Magnussøn.

I midten av billedet står Hellig Olav i kongelig skrud, og omkring denne midtfigur grupperes så 4

billeder fra helgenkongens liv og død. Ser man så på disse krigerne som omgir Olav den Hellige, vil en legges merke til to grupper av skjold. Den største gruppen består av røde skjold med gult kors, og slikt et bærer kongen selv, mens den minste har grønnblå med gult kors.

Det ligger nær å anta, at datidens kunstner har villet fremstille så typisk som mulig Hellig Olavs norske og svenske krigere. De bærer begge, om en så kan si, sine nasjonale farver, de norske rødt og gult, de svenske blått og gult. Kunstneren har nok ment at de nasjonale farver og former han har brukt, passet på Hellig Olavs tid to tre hundre år tilbake, og var skapt av den store kongen selv. De korsmalte skjold kom dog først i almindelig bruk i en senere tid, korstogenes tid.

Da flere nasjoner deltok i korstogene, blev det skikk at hver av disse hadde sine korsmalte skjold. Nordmenn og svensker hadde gult kors, danskene hvitt.

Man hadde også korsbannere. Men disse blev visstnok senere bare brukt ved nye korstog, ved krig mot hedninger. Sagnet om Dannebrog kan således ha en kjerne av historisk sannhet. For det var et virkelig korstog i datidens øine Valdemar Seiers berømte ferd i 1219 mot de hedenske venter som da blev døpt. Da fikk det danske korsbanner en seierens vigsel, enda det ikke blev offisielt riksbanner før langt ut i 1300 tallet. Leopardbanneret var kongens og landets flagg likesom løvebanneret i Norge.

Ifølge Snorre skal man i Hellig Olavs hær på Stiklestad ha båret korsmerket på skjoldene, mens løvevåpnet stammer fra Sigurd Jorsalfare, visstnok medbragt fra korsferden. Magnus Berrføts løve er derimot en anakronisme.

Siden Sigurd Jorsalfare deltok ikke nordmennene i noe korstog, som kunde rettferdiggjøre bruken av et korsbanner. Om det senere har eksistert har vi lite beviser for. Riktignok sier avdøde professor Yngvar Nielsen i 4. bind av den forrige Norgeshistorie, at løvebanneret og det røde flagg med gult kors må ha vaiet fra tårnene på Akershus i 1548, da prins Fredrik, den senere kong Fredrik 2. blev hyldet på Akershustangen. Yngvar Nielsen var en pålitelig historiker. Han må ha hatt noe å bygge på. Men hvad han har bygget på, er det få som vet.

Det svenske korsbanners historie kunde kanskje kaste litt lys her. Det blågule flagget blev ikke offisielt riksbanner før i 1562, to år efter Gustav Vasas død. Men det finnes nevnt første gang i hans levetid.

Det kunde tenkes at Gustav Vasa har heist det gamle svenske korstogsbanner som et hellig samlingsmerke for svenske mot danskene, som stod under Dannebrog. Han var jo ikke konge og kunde derfor ikke føre kongebanner.

Riksrådet i Norge så med beundring på Gustav

Vasas reisning mot danskene, og anså ham i sin tid som sin forbundsfelle. Det kunde kanskje også ha hendt, at det norske riksråd fulgte svenskenes eksempel og tok sitt korstogsbanner som merke. Særlig grunn til dette kunde vel riksrådet ha i den kongeløse tid i interregnet efter Fredrik den førstes død i 1533. Da var Norges siste erkebiskop Olav Engelbrektsen landets styrer efter loven, under tronledighet, som formann i Norges riksråd. Og han følte sig også som sådan og handlet som sådan. Kongsmerket kunde han ikke føre. Men Hellig Olavs rødgule korsmerke det så han stadig for sine øine i Trøndelags kirker. For ham, Hellig Olavs målsmann lå det nær å velge det merke. Det kan hende han har valgt det. Det var jo også i hans øine et korstog som skulde føres. Hellig Olavs rike og Hellig Olavs tro skulde reddes. Men dette korstog mislyktes, og korsbanneret glemtes, så da det gjenreiste Norge skulde ha et korsbanner i likhet med det svenske og danske flagget, var det ingen som tenkte på det rødgule kors. Det er først vår tid som har bragt det frem i dagens lys, men for sent til at det kan få hedersplassen i nordmenns sinn. Men en liten plass der kunde det nok allikevel få.

St. Olavsmarkedet i Trondheim.

I middelalderen og inn i etterreformatork tid holdtes ved Olsokleite St. Olavsmarkedet i Trondheim, en institusjon som i de tider spilte en betydelig rolle i byen og landsdelens omsetningsliv. Som vi nedenfor skal høre var det praktisk-administrative hensyn som gjorde at St. Olavsmarkedet ved en kongelig forordning på slutten av 1500-tallet blev forlagt til St. Hanstiden.

Til selve St. Olavsmarkedets historie er få bidrag bevart. Hvad vi kan skaffe av viden om det må vesentlig søkes på bakgrunn av byens historiske utvikling.

Byen og markedets opprinnelse faller her nøie sammen.

Den moderne historieforskning stiller sig i avgjort opposisjon til sagaens beretninger om at de eldste norske byene er anlagt av kongene fra slutningen av det 10. århundre. De fleste av dem er sannsynligvis dannet på steder hvor der før har vært en markeds plass, og for den egentlige bydannelse har igjen kirken sikkert vært av større betydning enn kongemakten.

Søkes problemene omkring grunnleggelsen av byen Trondheim klarlagt, kan denne opfatning av opprinnelsen til våre eldste byer i særlig grad gjøres gjeldende.

Utvilsomt innvinner vi også ved hjelp herav

mest sannhet i spørsmålet om byen og dens institusjoners tilblivelse.

Olav Tryggvesøns «anlegg» av byen, nøiaktig tidfestet til året 997, hører med blandt de kronologiske enkeltberetningene i sagaene, som kritiske undersøkelser i nutiden har godtgjort at det ikke er mulig å ha tillit til.

Den gamle markedsplassen som eksisterte her ved elvemunningen før kaupangen blev til, fikk tidlig en forrang fremfor de øvrige markedsplassene i de gamle trønderske fylker. Her var tingplassen for de trønderske fylkers gamle alting, Øretinget, som senere ophøiedes til hyldningsting ved kongevalg for det hele land.

Markedsplassens anseelse og betydning vokste hurtig da den efter Stiklestadslaget og Olav Haraldsons kanonisering til helgen blev centrum for Olavskultusen, dyrkelsen av Olav som nasjonal helgen og Norges evige konge (perpetuus rex Norvegiæ). Denne middelalderens sterkeste religiøsnasjonale bevegelse i vårt land hadde sine fornemste ytre attributter i Kristkirken med helgenrelikviene. Da den selvstendige norske kirkeprovins opprettedes i 1152 blev erkebispstolen med noe nær selvfølgelig rett knyttet til Kristkirken i Nidaros, som således blev provinsens metropolitankirke.

Med føie kan det fremholdes at Olavskultusen, i forening med stedets gamle marked- og tingplass-tradisjon, var de viktigste faktorer som skapte byen Trondheim.

Middelalderens Trondheim må ved Olsoktider ha frembudt et broget billede.

På selve Olsokdagen, 29. juli, var byen selvsagt preget av de store kirkelige festligheter. Folkeskarer fra det hele land, og langt utenfor dets grenser, var da søkt hit.

St. Olavsmarkedet, som avholdtes i tilslutning hertil, skapte liv og rørelse i byen også utenfor de kirkelige områder.

Intet tidspunkt har vel vært gunstigere for avholdelsen av det store årlige kjøp- og handelsstevne her. St. Olavsmarkedet blev i utviklingens medfør den årlige mønstring av det trønderske forretningsliv i middelalderen.

De øvrige markeder nordenfjells som oprinnelig synes å ha eksistert samtidig med Trondheimsmarkedet, også de fleste av disse skyldte visstnok gammelreligiøse kultusplasser sin tilblivelse, er på få undtagelser nær etterhvert gått helt op i St. Olavsmarkedet. En undtagelse danner Jemtlandsmarkedet ved det nuværende Levanger, et marked som sikkert er av like gammel opprinnelse som St. Olavsmarkedet. Spesielle forhold gjorde at dette opprettholdtes, mens den egentlige jemtlandshandel var samlet i Trondheim.

Til billedet av middelalderens Olsok i Trondheim hører også at det gamle trondhjemske bylagting, som Frostating sluttelig blev slått sammen med, da holdt sin viktigste tingsesjon. Det er i forbindelse med denne institusjon at vi får høre om St. Olavs-

markedets ophør, eller rettere flytning til en annen tid på året.

Da det norske riksråd var blitt avskaffet i 1536, opprettedes som øverste dømmende rettsinstans innen riket ved kongelov av 18. januar 1557 årlige rettering, eller overlagting. Disse bestemtes avholdt i Bergen St. Olavs dag (29. juli) og i Oslo St. Pauls dag (25. januar).

Trondhjems lagmannen skulde møte til overlagtinget St. Olavs dag i Bergen. Det blev imidlertid herfra sendt forestilling om at det på den tid av året blev holdt marked i Trondheim, og da var det nødvendig at lagmannen var tilstede her. Men da overlagtinget i Bergen ikke kunde flyttes til annen tid, fikk lensherren i Trondheim ved kongebrev av 4. oktober 1575 ordre til å forlegge St. Olavsmarkedet til en annen tid.

Hvad kongebrevene her forteller, gir oss et historisk relieff over forhold i Trondheim før og efter reformasjonen, i middelalderen og den nyere tid.

Den store kirkefest ved Olsok holdtes ikke lenger vedlike, og i Olsoktradisjonen var det nu for lange tider skjedd et brudd.

Men vi får samtidig et inntrykk av hvilken betydning St. Olavsmarkedet vedværende hadde. Det blev nu forlagt til tiden omkring St. Hans, og kom til å leve videre under navnet St. Hansmarkedet i Trondhjem. Under dette navn har det senere, nu i fire hundre år vært opprettholdt.

At markedet blev forlagt til St. Hanstider, har også åpenbart sammenheng med lagtingets tingsesjoner. Det blev bragt nær op til tidspunktet for den viktigste lagtingsesjon, som nu avholdes i Botolfsuken, tiden omkring dagen av samme navn, 18. juni. Herav navnet «St. Botolphi lagting», som man ofte støter på i gamle dokumenter.

Vår feriekoloni.

Cand. Knudsen, Rom	Kr. 10.00
D. Heyerdahl, U. S. A.	» 20.00
E. K. L.	» 2.50
N. N.	» 5.00

Kr. 37.50

Tidligere innkommet » 1298.00

Ialt kr. 1335.50

Feriekolonien kommer hjem til Oslo tirsdag 3/8 og har da været ute i fem uker og 4 dager. Det var 25 barn som var der den hele tid — to piker en kortere tid. Mat, melk og diverse andre ting koster mere i år, så det skal bli spennende for oss å se om inntektene dekker utgiftene, men det får stå i Forsynets hånd. Barna kommer sterkere og brunere hjem til byen og vinteren og det er hovedsaken.

br. Frans.

Husk kollekten til St. Olavsforbundet!

Redaktør: Mgr. Irgens.
K. Grønli's Bok- & Akcidenstrykkeri — Oslo.